

KLUB PETÓFIEGO

„Była trzecia nad ranem. Siedziałem na środku biura, sam, w pogniecionym mundurze i ukrywając twarz w dłoniach łkałem jak małe dziecko. Umarł Stalin”¹. Słowa te napisał Sándor Kopácsi, szef milicji Budapesztu, jedna z ważniejszych postaci węgierskiej rewolucji. Niektórych może zaskakiwać niezwykła wolta jego poglądów – od głębokiej wiary w stalinizm do niewątpliwego bohaterstwa w październiku 1956 r. Jej źródłem były zmiany, jakie zaszły na Węgrzech w latach 1953–1956.

Na początku lat pięćdziesiątych Węgierska Republika Ludowa (WRL), podobnie jak inne państwa w strefie dominacji Moskwy, tkwiła w systemie politycznym o tendencjach totalitarnych. Krajem kierowali członkowie Węgierskiej Partii Pracujących (WPP). Na szczycie władzy stał sekretarz generalny² partii Mátyás Rákosi, który od 14 sierpnia 1952 r. zagarnął dla siebie także stanowisko premiera. Eliminował z życia publicznego wszystkich i wszystko, co mogło zagrozić jego pozycji. Proces jego współpracownika, ministra spraw wewnętrznych i zagranicznych László Rajka – najsyntynniejszy, lecz nie jedyny – był mordem politycznym, pokazem siły i wszechwładzy. Od 1950 r. społeczeństwo terroryzował Urząd Ochrony Państwa (Államvédelmi Hatóság – ÁVH), stworzony przez Pétera Gáborą. W 1949 r. sądy skazały ponad 72 tys. osób, w 1950 r. – 98 tys., w 1952 r. – 120 tys. Do 1955 r. ponad pół miliona Węgrów (na 9,2 mln wszystkich mieszkańców) doświadczyło surowości wymiaru sprawiedliwości, w wielu przypadkach całkowicie niezastuzenie³. Błędy w zarządzaniu gospodarką, sterowaną centralnie przez Ernő Gerő, spowodowały nałożenie na rolników nowych, bardziej uciążliwych limitów kontyngentów i poważne niedobory produktów rolnych na rynku krajowym. Ten paradoks wynikał z ogromnego eksportu żywności – głównej „waluty” wymiennej Węgier na europejskim rynku towarowym. W ten sposób finansowano rozwój przemysłu ciężkiego, przede wszystkim import brakujących surowców naturalnych. Trzecią, oprócz Rákosiego i Gerő, postacią w państwie był Mihály Farkas, w latach 1948–1953 minister obrony narodowej i szef komisji partyjnych prowadzących dochodzenia w sprawach członków WPP. To on odpowiadał za czystki w wojsku.

Wszystkie dziedziny kultury opanował socjalistyczny amok, nie było prawdziwej sztuki, edukacji czy nauk humanistycznych. Dno otchłani, w jakiej pograżyła się węgierska literatura, wyznaczyło ukazanie się w marcu 1952 r. tomu opowiadań *Węgierscy pisarze Mátyásowi Rákosiemu* wręczonego sekretarzowi generalnemu w dniu jego 60. urodzin. Artyści godzili się na dogmatyczną smycz lub na długo znikali z oficjalnego obiegu. Dbał o to jeden z głównych ideologów partyjnych József Révai, w latach 1949–1953 minister oświaty ludowej.

¹ S. Kopácsi, *W imieniu klasy robotniczej*, Warszawa 1988, s. 38.

² Funkcja sekretarza generalnego WPP istniała do Plenum Komitetu Centralnego WPP (27–28 VI 1953 r.), na którym wprowadzono nową nazwę tej funkcji – I sekretarz WPP.

³ J. Rainer, *The New Course in Hungary in 1953*, „Cold War International History Project”, working paper no. 38, Washington 2002, s. 3.

Po śmierci Stalina jego następcy wprowadzili korektę linii politycznej Związku Socjalistycznego, która zaczęła obowiązywać w całym imperium. Podczas wizyty w Moskwie przedstawiciele WPP w dniach 13–16 czerwca 1953 r. na premiera Węgier wyznaczono Imre Nagya – eksperta w sprawach gospodarki rolnej, przedwojennego członka partii komunistycznej. 4 lipca 1953 r. w swoim sejmowym *exposé* przedstawił nowy program, w którym zapowiedział ukrócenie nielegalnych akcji ÁVH, lepszą politykę inwestycyjną oraz zaniechanie przymusowej kolektywizacji wsi. Części obietnic udało mu się dotrzymać, co miało wpływ na poprawę warunków życia obywateli.

Z biegiem czasu Rákosi odzyskał pewność siebie i wsparcie towarzyszy. Nagy nie był w stanie przeprowadzić reformy, walcząc z całym aparatem partyjnym, który nie chciał nawet małej korekty polityki wewnętrznej. W marcu 1955 r. Nagy został oskarżony przez I sekretarza WPP o „prawicowe odchylenie”, 14 kwietnia 1955 r. wykluczony z Biura Politycznego, a 18 kwietnia odwołany z funkcji przewodniczącego Rady Ministrów WRL⁴. Wkrótce pozbawiono go wszystkich stanowisk i godności, z tytułem profesora akademickiego włącznie. Nagy zaczął pracować w domu nad bilansem swoich rządów 1953–1955 – jak napisał jego biograf, „to jest właśnie ten moment, gdy »rodzi się« Imre Nagy jako partyjny opozycjonista”⁵. Były premier przyjmował u siebie w domu przy ulicy Orsód przedstawiciele inteligencji partyjnej, pisarzy oraz dziennikarzy – wszystkich zwolenników zmian, którzy utworzyli nieformalny krąg osób niezadowolonych z rządów Rákosiego⁶.

Wobec osób entuzjastycznie wspierających „nowy kurs” zastosowano surowe szykany – np. z redakcji gazety „Magyar Nemzet” („Węgierski Naród”) w maju zwolniono w sumie 21 pracowników łącznie z redaktorem naczelnym⁷. We wrześniu 1955 r. cenzura skreśliła w tygodniku Związku Pisarzy Węgierskich „Irodalmi Újság” („Gazeta Literacka” – najchętniej czytane pismo w kraju, nakład 30–40 tys. egzemplarzy) artykuł o błędach polityki kulturalnej⁸. Ta i inne ingerencje państwa doprowadziły do powstania w październiku *Memorandum pisarzy i artystów komunistycznych do Kierownictwa Centralnego* – pierwszego ówczesnie aktu oporu na Węgrzech.

W nocy z 24 na 25 lutego 1956 r. w sali Pałacu Kremłowskiego w Moskwie Nikita Chruszczow odczytał tajny referat. Jego treść Rákosi ukrywał bardzo starannie, zdawał sobie bowiem sprawę, że już część jawna XX Zjazdu KPZS znacznie poszerzała pole działania formującej się opozycji. Pierwszy sekretarz musiał zgodzić się na amnestię i rehabilitację niedawnych wrogów. Więzienia i obozy opuściły tysiące Węgrów, którzy już nie bali się opowiadać o swoich krzywdach. ÁVH stracił swojego szefa, który miał dotąd poważanie i władzę absolutną. Po skazaniu Pétera Gáborá przeprowadzono liczne zwolnienia z aparatu bezpieczeństwa, a kilku najważniejszych funkcjonariuszy stanęło przed sądem. Wielu niedawnych więźniów otrzymało poważne stanowiska państwowe.

⁴ J. Karwat, J. Tischler, *1956. Poznań – Budapeszt*, Warszawa 2006, s. 131; J. Snopek, *Węgry: zarys dziejów i kultury*, Warszawa 2002, s. 296–297. 3 XII 1955 r. wykluczono Nagya z WPP.

⁵ J.M. Rainer, *Imre Nagy. Biografia polityczna*, Warszawa 2003, s. 98.

⁶ „Tak więc, opozycyjna grupa Imre Nagya była pierwszym znaczącym antystalinowskim ruchem reformatorskim okresu powojennego we wschodniej i centralnej Europie. Chociaż niezorganizowana i niezbyt liczna, grupa ta od lata 1955 do jesieni 1956 roku odgrywała decydującą rolę w życiu publicznym Węgier” (*Rewolucja węgierska 1956 roku. Reformy, bunt i represje 1953–1963*, red. György Litván, Warszawa 1996, s. 57).

⁷ C. Gati, *Fifty years later*, „The Hungarian Quarterly” 2006, t. 47, nr 182, cyt. za: www.hungarianquarterly.com/no_182/5.html.

⁸ J. Kochanowski, *Węgry. Od ugody do ugody 1867–1990*, Warszawa 1997, s. 146.

József Révai (1898–1959) – w czasie II wojny światowej prowadził Radio Kossuth nadające z Moskwy w języku węgierskim, po 1945 r. członek Komitetu Centralnego i Biura Politycznego WPP, redaktor naczelny partyjnego dziennika „Szabad Nép”, w latach 1949–1953 minister oświaty ludowej, w październiku 1956 r. wyjechał do Moskwy.

János Kádár (1912–1989) – działacz komunistycznych organizacji młodzieżowych, zastępca sekretarza generalnego WPP w 1946 r., 1948–1950 minister spraw wewnętrznych, aresztowany w 1951 r., w więzieniu przebywał do lipca 1954 r., później sekretarz partii różnych instancji, od 25 października I sekretarz WPP, 1 listopada przeszedł na stronę „radziecką” i został szefem rządu alternatywnego wobec rządu Nagya; w latach 1956–1985 pierwszy sekretarz KC WSPR.

Imre Nagy (1896–1958) – członek partii bolszewickiej od 1920 r., specjalista od spraw agrarnych w Komunistycznej Partii Węgier, po 1945 r. był szefem: Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Apropowizacji oraz Ministerstwa Skupu, w latach 1947–1949 był marszałkiem parlamentu, w latach 1952–1953 wicepremierem, 1953–1955 premierem. Konserwatywni członkowie partii i władz nie pozwolili na wdrożenie jego kompleksowego programu reform ekonomicznych i politycznych, Nagy pozostał poza partią i polityką aż do wybuchu powstania węgierskiego, kiedy ponownie stanął na czele rządu. Po drugiej inwazji wojsk sowieckich schronił się w jugosłowiańskiej ambasadzie w Budapeszcie. Mając gwarancję nietykalności od rządu Kádára, 22 listopada opuścił budynek i natychmiast został aresztowany przez Rosjan i wywieziony do Rumunii, gdzie był internowany do kwietnia 1957 r. 15 czerwca 1958 r. za kierowanie spiskiem oraz zdradę został skazany na karę śmierci, którą wykonano następnego dnia.

Mátyás Rákosi (1892–1971) – członek Komunistycznej Partii Węgier, w 1925 r. aresztowany i skazany na 8,5 roku więzienia, po uwolnieniu w 1940 r. wyjechał do ZSRS, gdzie reprezentował węgierskich komunistów w Kominternie. Po II wojnie światowej powrócił na Węgry, został sekretarzem generalnym Węgierskiej Partii Pracujących, w latach 1952–1953 pełnił funkcję premiera – był władcą absolutnym Węgier w okresie stalinowskim. Zmarł w ZSRS.

László Rajk (1909–1949) – dowodził ochotnikami węgierskimi w wojnie domowej w Hiszpanii, był członkiem kierownictwa narodowego ruchu oporu przeciw Niemcom podczas II wojny światowej, po 1945 r. poseł do parlamentu z ramienia Węgierskiej Partii Komunistycznej, w latach 1946–1948 minister spraw wewnętrznych (m.in. odpowiedzialny za rozbięcie opozycyjnej Partii Drobnych Rolników), był członkiem kierownictwa partii komunistycznej, a później zastępcą sekretarza generalnego partii; w 1949 r. aresztowany, fałszywie oskarżony o organizowanie spisku kontrrewolucyjnego i skazany na śmierć w trakcie pokazowego procesu.

Ernö Gerö (1898–1980) – wysłannik Kominternu we Francji, Belgii, Hiszpanii i Portugalii, uczestnik wojny domowej w Hiszpanii, osoba odpowiedzialna za powojenną politykę gospodarczą Węgier, członek Sekretariatu i Biura Politycznego WPP, wicepremier, w dniach 17 lipca–25 października 1956 r. I sekretarz WPP, 28 października razem z całą rodziną został ewakuowany do Moskwy.

Obalić reżim!

Najbardziej znanym ośrodkiem krytyki władz był założony w marcu 1956 r. Klub Petőfięgo – miejsce spotkań i dyskusji antystalinowskiej inteligencji. W czasie publicznych debat otwarcie wyrażano niezadowolenie z rządów Rákosięgo. Simon Bourgin – korespondent magazynu „Time” w Wiedniu – wielokrotnie odwiedzał Budapeszt. Zanotował wrażenia ze spotkania z udziałem wdowy po László Rajku, która wygłosiła bardzo gorzkie przemówienie. Julia Rajk chciała jednego, by „osoby, które zamordowały jej męża, zostały usunięte ze stanowisk”. Jej słowa szybko poznało całe miasto, „był to najsilniejszy atak na reżim, jaki został przeprowadzony do tej pory, i wszyscy w Budapeszcie komentowali to wydarzenie”⁹. Nagy i jego zwolennicy mieli wpływ na dyskusje w Klubie Petőfięgo oraz przechodzenie części prasy na stronę opozycji. Atmosfera odwilży utrudniała władzom kontrolowanie sytuacji, Rákosi postanowił zatem przejść do ofensywy. Pretekstem do tego była dyskusja w Klubie Petőfięgo dotycząca wolności prasy. Spotkanie 27 czerwca przerodziło się w gwałtowną demonstrację przeciwko Rákosięmu, krytykę poparły także osoby uznawane za zaufanych członków partii rządzącej¹⁰. Z punktu widzenia władz największym „nadużyciem” było pojawianie się okrzyków publiczności „Obalić reżim! Niech żyje Imre Nagy!”¹¹. Dodatkowo w kolejnych dniach czerwca władze elektryzowały informacje napływające z Polski. W Poznaniu krwawo rozpedzono wielotysięczną manifestację robotników, którzy obok postulatów ekonomicznych umieścili żądania zmian politycznych.

Dyktator stracił głowę. Planował represje w starym stylu. Zaczął od zawieszenia spotkań Klubu Petőfięgo, zwolnienia z partii uczestników dyskusji o prasie, wymiany redaktorów naczelnych atakujących go gazet¹². Na początku lipca polecił przygotować listę przeciwników z kręgów opozycji (również partyjnej), których chciał aresztować. Przeciwko Rákosięmu byli już więc zarówno obywatele i część towarzyszy z ulicy Akadémia, jak i prezydent Jugosławii Josip Tito, który jako nowy sojusznik ZSRS mógł poprosić o „głowę” najbardziej aktywnego organizatora „antytitoistowskiej kampanii”¹³. Mediacji w tak trudnej sytuacji podjęli się sowieccy towarzysze.

Do Budapesztu przyleciał Anastas Mikojan, pierwszy wicepremier ZSRS i członek Biura Politycznego KPZS, który jednoznacznie „zasugerował” Rákosięmu, że ze względu na zły stan zdrowia powinien zrezygnować z funkcji I sekretarza oraz skorzystać z zaproszenia i udać się na leczenie do ZSRS. Nowym liderem WPP został Ernő Gerő, działacz podobnie jak poprzednik zniechęcony i współodpowiedzialny za błędy i zbrodnie okresu stalinowskiego. Gerő nie przedstawił żadnego programu zmian, których oczekiwało całe społeczeństwo. Ruszyła kampania prasowa opozycji partyjnej przeciwko kierownictwu partii. Główne żądania sprecyzował Géza Losonczy w „Művelt Nép” z 1 września 1956 r. Zgodnie z jego argumentacją, przeprowadzone w lipcu zmiany na szczycie należy kontynuować, posuwając się w dół. Należy zrewidować całą politykę partii, unieważnić wszystkie te rezolucje sprzed lipca, które są sprzeczne z „duchem” XX Zjazdu KPZS. Jesienią 1956 r. rozwinął się masowy ruch demokratyczny, w prasie,

⁹ S. Bourgin, *The Well of Discontent: A Senior American Correspondent's Briefings on Budapest, 1956*, część 1, „The Hungarian Quarterly” 1996, t. 37, nr 142, s. 15.

¹⁰ *Report of the Special Committee on the Problem of Hungary*, General Assembly Official Records; Eleventh Session, UN, New York 1957, s. LXXV.

¹¹ S. Bourgin, *op. cit.*, cz. 1, s. 19.

¹² S. Kopácsi, *op. cit.*, s. 57.

¹³ *Rewolucja węgierska 1956 roku. Reformy, bunt i represje 1953–1963*, red. György Litván, Warszawa 1996, s. 72.

na spotkaniach dyskusyjnych (też reaktywowanego Klubu Petőfięgo), na walnym zgromadzeniu Związku Pisarzy Węgierskich, na uczelniach z narastającą siłą wypowiadano krytykę systemu.

Manifestacyjny pogrzeb

Władze zezwoliły 6 października 1956 r. na ekshumację László Rajka. Jego ponowny pogrzeb przerodził się w ogromną manifestację, która pokazała skalę niezadowolenia społeczeństwa. Pojedyncze gesty Gerő (14 października 1956 r. kierownictwo WPP przyjęło Nagya do partii, 18 października przywrócono mu jego prawa na uniwersytecie) obywatele wzięli za dowód słabnięcia strony rządowej i całego systemu nadzoru. 16 października 1956 r. odtworzono polityczne zrzeszenie studentów – Organizację Węgierskich Studentów Uniwersytetów i Szkół Wyższych (MEFESZ) – strukturę samorządną i niezależną od oficjalnego Związku Młodzieży Pracującej (DISZ).

22 października 1956 r. na Węgry dotarły wiadomości z Polski o sukcesie rozmów Władysława Gomułki z delegacją sowiecką i jego wyborze na stanowisko I sekretarza KC PZPR. Zmiany na szczytach władzy w Warszawie zdopingowały Węgrów do sformułowania własnej listy „korekt” polityki wewnętrznej kraju. Wszystkie kręgi opozycji (studenci uniwersytetu i politechniki, Klub Petőfięgo, Związek Pisarzy Węgierskich) przygotowały odezwy z żądaniami reform politycznych – ekonomicznych i kulturalnych¹⁴ – oraz zapowiedziały swój udział 23 października w wiecu solidarności z Polakami.

Powstanie Węgierskie

Przytoczony niżej dokument – ostateczna wersja „16 punktów” studentów Politechniki Budapeszteńskiej – wyróżniał się spośród wszystkich pozostałych z dwóch powodów. Po pierwsze, zawierał najszerzy pakiet postulatów demokratycznych (wolne wybory, prawa obywatelskie) i narodowych (święta narodowe, symbole państwowe) oraz dwa punkty łamiące dotychczasowe tabu – wprowadzenie systemu wielopartyjnego i wycofanie wojsk sowieckich z terytorium Węgier¹⁵. Te żądania sprawiały, że rozmawiano już nie o reformowaniu systemu, lecz o zastąpieniu go innym, nowym. Nagy i jego zwolennicy dystansowali się od takich pomysłów, woleli mówić o powrocie do koncepcji „nowego kursu”, czyli planu uzdrowienia kraju realizowanego w latach 1953–1955.

Po drugie, odezwa studentów Politechniki Budapeszteńskiej była najszerzej znanym dokumentem. Zarówno prasa, jak i radio odmówiły opublikowania listy postulatów studentów, lecz oni odbili ją w wielu kopiach i rozdawali na ulicach Budapesztu. Informacja o organizowanej manifestacji w dniu następnym rozeszła się po mieście lotem błyskawicy.

23 października 1956 r. o godzinie 12.53 ukazał się komunikat MSW o zakazie „zgromadzeń i demonstracji”. Wszyscy inicjatorzy wiecu interweniowali w siedzibie Biura Politycznego, dzięki czemu władze ugięły się i o godz. 14.20 zakaz został cofnięty. Dziesiątki tysięcy mieszkańców stolicy Węgier przemaszerowały ulicami miasta. Ogromna liczba ludzi spotkała się pod pomnikiem Józefa Bema, gdzie odczytano odezwy Politechniki i Związku Pisarzy Węgierskich. Niestety, nie przygotowano nagłośnienia i głosy mówców ginęły w ogólnym hałasie. Przywódcy nie mogli zakończyć manifestacji. Część zebranych udała się na plac Kossutha pod budynek parlamentu, część skierowała się do siedziby węgierskiego radia, starając się namówić pracowników do odczytania na antenie listy żądań. Z dachu radiostacji funkcjonariusze ÁVH otworzyli ogień do demonstrantów. Rozpoczęło się Powstanie Węgierskie.

¹⁴ *Report of the Special Committee...*, s. LXXVII–LXXVIII, LXXXIII–LXXXVI.

¹⁵ *Rewolucja węgierska...*, s. 79.

Organizacja Narodów Zjednoczonych powołała 10 stycznia 1957 r. specjalną komisję, która miała wyjaśnić kwestię powstania. W jej skład weszli przedstawiciele Australii, Ceylonu (obecnie Sri Lanka), Danii, Tunezji i Urugwaju. Komisja zapoznała się z wszystkimi dostępnymi dokumentami, do marca 1957 r. przesłuchała w Nowym Jorku 35 osób, a od 11 marca do 16 kwietnia 1957 r. w Genewie, Rzymie i Londynie kolejnych 76 świadków. Raport końcowy przedstawiono 7 czerwca 1957 r., we wrześniu zaś rozpatrzyło go Zgromadzenie Ogólne. Dokument wprost potępił sowiecką interwencję zbrojną i określił rewolucję jako „uzasadniony wyraz wolnościowych dążeń węgierskiego narodu”¹⁶.

Raport jest doskonałym źródłem informacji dotyczących Węgier w latach 1955–1957¹⁷. Całość zredagowana jest w języku angielskim, w archiwum IPN można znaleźć przetłumaczone najważniejsze fragmenty wyników pracy komisji ONZ¹⁸. „16 punktów” znajduje się na LXXVII stronie oryginalnej paginacji raportu lub w innych modyfikowanych wersjach zawsze po 404. akapicie dokumentu¹⁹. Niepełne tłumaczenie żądań studentów politechniki przedstawił w 1981 r. Andrzej Kelles, później cytował go Jerzy Kochanowski²⁰.

Dokument

22 października 1956 r., „16 punktów politycznych, ekonomicznych i ideologicznych rewolucji przyjętych na plenarnym spotkaniu w budynku Politechniki Budapeszteńskiej”

Studenci Budapesztu!

Poniższa rezolucja powstała 22 października 1956 r., na początku nowego okresu w węgierskiej historii, w holu Politechniki Budapeszteńskiej jako rezultat spontanicznego ruchu kilku tysięcy węgierskiej młodzieży, która kocha swoją ojczyznę:

1. Żądamy natychmiastowego wycofania wszystkich wojsk radzieckich zgodnie z postanowieniami traktatu pokojowego.
2. Żądamy nowych tajnych wyborów do wszystkich instancji partyjnych. Wybrani delegaci powinni w jak najkrótszym możliwym terminie zwołać zjazd WPP i wybrać nowy Komitet Centralny.

¹⁶ Raport jest dostępny na wielu stronach internetowych, np. <http://mek.oszk.hu/01200/01274/01274.pdf>.

¹⁷ Raport liczy 153 strony i składa się z następujących rozdziałów: II – krótka historia powstania węgierskiego; III – powstanie z perspektywy ZSRS i rządu Kádára; IV – sowiecka interwencja (24 października–3 listopada); V – druga sowiecka interwencja; VI – polityczne okoliczności pierwszej interwencji; VII – polityczne tło drugiej interwencji; VIII – kwestia obecności wojsk sowieckich na Węgrzech w świetle porozumień międzynarodowych; IX – tło i cele powstania; X – studenckie demonstracje i początek zbrojnego konfliktu w Budapeszcie; XI – rady rewolucyjne i robotnicze; XII – potwierdzenie praw politycznych (26 października–3 listopada); XIII – sowiecka interwencja a nowe władze; XIV – prawa polityczne po rewolucji; XV – deportacje; XVI – inne pogwałcenia praw człowieka i podstawowych wolności.

¹⁸ AIPN, BU MSW II 4560, Wyjątki ze sprawozdania specjalnej komisji Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie powstania węgierskiego, 1957 r., k. 1–8.

¹⁹ *Report of the Special Committee...*, The sixteen political, economic and ideological points of the revolution adopted at the plenary meeting of the Building Industry Technological University, 22 October 1956 r., s. LXXVII. Na <http://mek.oszk.hu/01200/01274/01274.pdf> są to strony 127–128.

²⁰ A. Kelles, *Węgry 1956*, Warszawa 1981, s. 44–46; J. Kochanowski, *op. cit.*, s. 150–151; prezentowany dokument z języka angielskiego tłumaczył autor artykułu.

3. Nowy rząd powinien być powołany pod kierownictwem towarzysza Imre Nagya; wszyscy zbrodniarze ery Stalina i Rákosiego powinni natychmiast stracić swoje stanowiska.

4. Żądamy publicznego rozliczenia przestępczej działalności Mihály Farkasa i jego współpracowników. Mátyás Rákosi, który jest głównie odpowiedzialny za wszystkie zbrodnie oraz doprowadzenie do ruiny tego kraju, powinien zostać sprowadzony do Kraju i stanąć przed trybunałem ludowym.

5. Żądamy powszechnych, tajnych wyborów z udziałem wszystkich partii politycznych, w których zostanie wybrane nowe Zgromadzenie Narodowe. Żądamy prawa robotników do strajku.

6. Żądamy zrewidowania stosunków węgiersko-radzieckich i węgiersko-jużosłowiańskich. Stosunki polityczne, ekonomiczne i intelektualne muszą być oparte na zasadzie równości i nieingerencji w sprawy wewnętrzne.

7. Żądamy, przy pomocy specjalistów, pełnej reorganizacji życia ekonomicznego na Węgrzech.

8. Żądamy opublikowania umów handlowych z innymi krajami. Żądamy dokładnej informacji o krajowych złożach uranu, ich eksploatacji i o uczynionych na rzecz ZSRS koncesjach w tej dziedzinie. Żądamy dla Węgrów prawa do swobodnej sprzedaży swojego uranu po cenach światowych za waluty wymienne.

9. Żądamy zrewidowania wszystkich norm obowiązujących w przemyśle oraz dostosowania płac do potrzeb robotników i inteligencji. Żądamy podniesienia płacy minimalnej dla robotników.

10. Żądamy, by system dostaw został zreformowany, płody rolne powinny być dzielone racjonalnie. Żądamy równouprawnienia dla indywidualnych gospodarstw chłopskich.

11. Żądamy ponownego rozpatrzenia przez niezawisłe sądy wszystkich procesów politycznych i gospodarczych oraz uwolnienia i rehabilitacji niewinnych. Żądamy natychmiastowej repatriacji jeńców wojennych i cywilów deportowanych do Związku Sowieckiego, włączając więźniów, którzy zostali skazani poza granicami Węgier.

12. Żądamy pełnej wolności poglądów i wypowiedzi, wolności druku i wolnego radia, jak również nowego dziennika o dużym nakładzie dla MEFESZ. Żądamy, by istniejące tajne materiały zostały ujawnione i zniszczone.

13. Żądamy usunięcia w najkrótszym terminie pomnika Stalina¹ i postawienia na tym miejscu pomnika poświęconego bojownikom o wolność i poległym w latach 1948–1949.

14. Żądamy zastąpienia obcego węgierskiemu narodowi godła państwowego starym węgierskim godłem Kossutha². Żądamy dla Węgierskiej Armii mundurów nowego wzoru, które oddawałyby nasze narodowe tradycje. Żąda-

¹ Pomnik obalono następnego dnia – 23 X 1956 r., na jego miejscu w latach sześćdziesiątych stanął pomnik Lenina.

² 20 VIII 1949 r. wprowadzono nową konstytucję, która między innymi ustanowiła nowy herb (znak sierpa i młota w wieńcu z kłosów opromieniony czerwoną pięcioramienną gwiazdą). Tradycyjny herb na węgierskiej fladze nawiązywał do herbu Lajosa Kossutha z lat powstania 1848–1849.

my, by 15 marca był świętem narodowym wolnym od pracy oraz 6 października dniem narodowej zadumy, wolnym od zajęć szkolnych³.

15. Studenci Politechniki Budapeszteńskiej deklarują swoją solidarność z robotnikami i studentami Warszawy i Polski w ich dążeniu do narodowej suwerenności.

16. Studenci Politechniki Budapeszteńskiej, którzy zorganizują komórkę MEFESZ najszybciej jak to możliwe, postanowili zwołać Parlament Młodych w Budapeszcie na 27 października (sobota), w którym będzie reprezentowana cała młodzież kraju. Studenci Politechniki i innych uczelni zbierają się jutro, 23 października, o godz. 14.40 przed siedzibą Związku Pisarzy przy Gorkij Faszor, skąd przemarszerują pod pomnik Bema, niosąc transparenty z hasłami sympatii dla ruchu wolnościowego w Polsce. Robotnicy z fabryk są zaproszeni do udziału w pochodzie.

Kalendarium

- 4 lipca 1953 r. Imre Nagy objął stanowisko premiera i rozpoczął wprowadzanie „nowego kursu” w polityce wewnętrznej Węgier.
- 15–18 kwietnia 1955 r. Nagy został pozbawiony wszystkich funkcji państwowych i wyrzucony z Węgierskiej Partii Pracujących.
- 18–21 lipca 1956 r. Mátyása Rákosiego zmuszono do ustąpienia z fotela pierwszego sekretarza, jego miejsce zajął Ernő Gerő.
- 23 października 1956 r. w Budapeszcie zorganizowano wielotysięczne manifestacje solidarności z Polakami, które przerodziły się w wiece poparcia reform. Funkcjonariusze bezpieczeństwa otworzyli ogień do ludzi zebranych przed budynkiem radia. Ernő Gerő w rozmowie telefonicznej z Chruszczowem wezwał Rosjan, by spacyfikowali rewolucyjne nastroje. Rozpoczęło się powstanie węgierskie.
- 24 października 1956 r. Imre Nagya wybrano na premiera Węgier. Wojska sowieckie dokonały pierwszej inwazji.
- 25 października 1956 r. János Kádár został I sekretarzem WPP.
- 26–30 października 1956 r. nowy rząd wprowadza szereg reform, które nie dotyczą jednak wolnych, wielopartyjnych wyborów i wycofania wojsk radzieckich z terytorium Węgier. Prymas József Mindszenty odzyskał wolność.
- 1 listopada 1956 r. utworzenie nowej Węgierskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej w miejsce WPP. János Kádár ucieka z Budapesztu. Nagy poinformował Moskwę o natychmiastowym wypowiedzeniu przez Węgry członkostwa w Układzie Warszawskim i ogłoszeniu neutralności kraju.
- 4 listopada 1956 r. nastąpiła druga inwazja wojsk sowieckich, które wsparły pro Moskiewski Rewolucyjny Rząd Robotniczo-Chłopski Jánosa Kádára.

³ 15 III 1848 r. w Peszcie wybuchło powstanie niepodległościowe, po jego klęsce 13 węgierskich generałów i oficerów oraz premier Lajos Batthyány zostali skazani na karę śmierci, wyroki wykonano 6 X 1849 r.